

Proclamació de Figueres Capital de la Sardana 2017

Pregó de Victòria Palma

Il·lustre alcaldessa de Figueres

Presidenta del Foment de la Sardana Pep Ventura

Autoritats

Músics de la Cobla Marinada

Benvolguts figuerencs, figuerenques, empordanesos i els vinguts de qualsevol racó del país. Amics i amigues...

He de confessar que em sento molt honorada, i alhora emocionada i commoguda, d'estar aquí i tenir el gran honor d'haver estat escollida la pregonera d'aquesta gran festa.

Probablement, entre vosaltres, hi deu haver qui pensi què fa una figuerenca que fa 30 anys que viu a Barcelona fent el pregó, i quina és la meva vinculació amb les sardanes... doncs feu-me confiança i deixeu-me que us expliqui el meu punt de vista d'aquest món que anomenem sardanístic i potser tindreu la resposta.

La meva dedicació a la història de la música, des de ja fa molts anys, i a la història de les dones, de ja en fa uns quants, m'ha fet veure les coses d'una altra manera. Es tracta d'un enfocament digne de tenir en compte, rigorós, i és aquest enfocament el que us vull transmetre. Em sumo a la veu d'historiadors i historiadores que fa temps que analitzen i estudien els inicis de la sardana per reescriure el passat i treure a la llum l'existència d'una història molt més real. M'hi sumo i faig d'altaveu!

Us vull parlar d'una altra manera de veure que la sardana va més enllà d'un "ball d'homes i dones que s'agafen de les mans en una única rotllana que s'apleguen en una festa que mai és excloent". Això és molt bonic i fraternal, no ho poso en dubte, però no sempre ha estat així, ni de bon tros, i està bé que ho sapiguem perquè és un reflex més de la nostra societat i de com eren i actuaven els nostres avantpassats. És explicar la història, tal com va passar, i el camí que va emprendre la sardana fins a esdevenir símbol del nostre país. És el trajecte que va sortir d'aquí, d'aquesta terra, on va néixer, i fent un llarg recorregut per arribar fins on és ara.

Mireu, l'any 1955, l'escriptor empordanès Josep Pla es queixava, precisament d'aquest camí que havia emprès la sardana cap a la capital. Deia: "Primer, les sardanes només es ballaven a l'Empordà. Però després, els músics de Barcelona s'interessaren per les sardanes i ja la tinguérem armada. Avui, és a dir el 1955, les sardanes s'han comercialitzat com gairebé totes les coses d'aquesta època, i això fa que el seu futur sigui assegurat"

El que va assegurar l'èxit de la sardana va ser que s'acabés transformant d'un simple ball de moda empordanès a dansa i símbol del nostre país. Això, desenganyem-nos, és el que li va assegurar el futur, perquè, de balls que es van comercialitzar i de moda, n'hi ha hagut un munt al llarg de la història del nostre país, però el destí que esperava a la sardana la va situar en un lloc preferent.

Fem un salt en el temps i anem a buscar-la quan encara era un ball de moda. Senzillament!

A partir del primer terç del segle XIX, i fins entrat el XX, aquí a l'Empordà, la sardana era un ball de moda, la música moderna que es ballava a l'època, i com a ball convivia amb altres balls del moment, tota mena de balls: xotishs, valsos, pasdobles, polques, balls rodons, americanes... La situació geogràfica de Figueres, al costat de França, no gaire lluny de Barcelona i connectada amb Espanya, va ser clau perquè arribessin i entressin tota mena de músiques. La música per ballar agradava als figuerencs i els divertia moltíssim, però també

es regalaven amb les sarsueles i l'òpera italiana. En pocs anys, aquest últim gènere es va expandir amb una força i amb un poder tan grans, que va anar a parar a un munt de racons de gairebé tot el món. I un d'aquests racons va ser aquí, a Figueres.

El teatre municipal programa sovint òpera italiana i els nostres avantpassats es tornaven bojos amb compositors del moment com Bellini, Rossini, Donizetti... I què van fer? Doncs adaptar, per atraure l'atenció, cançonetes catalanes, àries de sarsueles, però sobretot àries d'òperes italianes a les sardanes. I com ho van fer? Doncs les van fer més llargues per adaptar-les als gustos del moment. És a dir, les sardanes es van allargar per fer-hi sortir la música que venia de fora, que tenia poc a veure amb nosaltres però que agradava moltíssim, i per tant es va posar de moda. Aleshores quan anaven a ballar això era un reclam potentíssim perquè, quan sentien enmig d'una sardana algunes d'aquelles àries italianes tan precioses, quan les reconeixien, les ballaven com bojos. Com a exemple, el 1855, un cartell, aquí a Figueres, anunciava "Ball de plaça de sardanes" i com a publicitat hi afegia: "S'escoltaran els trossos de música més bonics de les millors òperes".

I quins compositors ho van començar a fer? Doncs entre ells, hi ha el figuerenc Abdó Mundi, que també va néixer el 1817, com Pep Ventura. Ell tocava a l'Orquestra del Gran Teatre del Liceu i, atret per aquella música que sentia des del fossar de l'orquestra, compondria les primeres sardanes llargues basades en àries d'òperes italianes (després vindria Pep Ventura, però en parlarem més endavant).

Ah, i hem de tenir en compte que tota la música, fos el ball que fos, era interpretada pels músics de la cobla, que és el nom ("cobla") que rebien les formacions musicals aquí al nostre país i que podia variar de nombre de músics; músics que, a part, als principis, es guanyaven la vida amb un ofici que no tenia res a veure amb la música. Podien ser, per exemple, rellotgers, calceters, barbers, i moltes altres coses, és clar!

I aquests van ser, durant molts anys, els que farien ballar la joventut, i no tan

joves, de Figueres i de l'Empordà.

La dansa, el ball, és un ritu social. És la necessitat de comunicar amb el cos sentiments i estats d'ànims, però també de mostrar-nos en públic, com un acte social més. La sardana és un reflex de la nostra societat, de com érem, de com vivíem, de com gaudíem, de com pensàvem, fins i tot de com ens enamoràvem, i de quin paper tenien els homes i les dones en aquella societat dels nostres avantpassats figuerencs i empordanesos.

El ball servia als joves, encara passa ara, com un moment d'esbarjo, de diversió, però també era un bon moment per relacionar-se, per conèixer, per buscar parella. I és ben curiós constatar que els nostres rebesavis, durant uns quants anys i llargs, la sardana la dominaven i la ballaven, majoritàriament, els homes. El llibre de l'any 1883, "La historia de l'Ampurdan", de l'historiador i precursor del catalanisme Josep Pella, explica que "les anelles de la sardana s'han de formar amb alternança home/dona, però que sovint ballen gairebé només homes".

I era així. Busqueu per on busqueu, regireu per on regireu, totes les imatges, les fotografies que s'han conservat d'aquella època, de qualsevol arxiu, fins i tot quan comença a ballar-se fora de l'Empordà, com més enrere anem, més indubtable és que la gran majoria de la gent que ballaven eren homes.

I per què passava? Doncs probablement existeixen diversos motius però n'hi ha un més ancestral del que ens pensem, i és que el ball no deixa de ser un ritual, una cerimònia, i en aquest cas de lluïment davant dels altres. Ho han fet les tribus, des de sempre, i també ho fan els animals. Gairebé sempre són els mascles els que es llueixen davant les femelles, els que despleguen els seus encants, ja sigui força, ja sigui poder, qualsevol cosa s'hi val, i amb la sardana passava igual. Era un joc d'esbarjo però també de poder i de seducció, i les dones no estava ben vist que dominessin i seduïssin en públic. Per això, els que es lluïen eren majoritàriament homes. Després els nois treien a ballar les noies, però els que havien de brillar davant de tothom eren ells. Les dones, ballar sí, però mai prenent la iniciativa i sempre anant al ball acompanyades.

A partir del segle XIX, tant els balls populars com privats es van convertir en actes importants per a la societat, i les formes d'oci es van comercialitzar i es van posar de moda. Va ser aleshores quan van començar a sortir manuals per assegurar que el ball fos un èxit. Hi estava en joc la reputació dels homes! En el cas de les sardanes, tot i ser un ball popular, el 1850 ja apareix publicat a Figueres un mètode per a prendre a ballar sardanes llargues, el primer mètode aparegut en la història d'aquest ball. L'autor era Miquel Pardàs, un molt bon amic de Pep Ventura, un gran ballador. Va néixer, igual ell, el 1817, per tant també fa 200 anys. I entre altres coses, aquest mètode, i retornant al fil del que dèiem, diu així: (...) "Perplexos i abochornats al costat d'una hermosa. Es tracta de no fer el ridícul!"

Queda clar! El missatge, de fet tot el manual, anava adreçat a ells, no a elles. Per això el llibre presenta unes quantes regles perquè els balladors no quedin malament davant les noies, però també davant del públic en general: (...) "Perque los que se dedican a ballarlas puguían purtarlas ab tota seguretat, sens temor de quedar feos davant l'immensa concurrencia que avui dia corona nostres places"

Per tant, el que és molt clar també és que els que comptaven i repartien les sardanes sempre eren els homes, mai les dones. Encara que en sabessin!

Ja hem explicat que algunes noies també ballaven, però hi havia un moment del dia, expliquen i raonen estudiosos en la matèria, que les places es quedaven buides de noies, i quedaven només els homes, ballant sols. Era al migdia, la sardana del migdia, després de l'ofici, quan les dones havien d'anar a fer el dinar i les jovenetes havien d'ajudar. Aquell era un dels moments que ells gallejaven davant els altres nois i homes de la plaça. Un signe més de poder, autoritat i força!

I ara anem allà on diu que "la sardana és una festa que mai és excloent", això no estat sempre així!

Els senyors i els obrers, per dir alguna cosa, passaven el temps d'oci junts? Doncs quan ballaven, tampoc. Gràcies a fotografies es pot veure que, tot i ser en la mateixa plaça, podia haver-hi rotllanes, d'homes i dones, que s'agrupaven segons el seu estatus social i, tot i ser un ball popular, hi podem trobar, sobretot ja entrat el segle XX, a la mateixa plaça, diferents rotllanes de procedències socials diferents: burgesos, comerciants, menestrals, obrers, pagesos... i, per la manera d'anar vestits, les rotllanes parlen per elles mateixes. Elles, barrets i pameles, i ells, bombí, i aquestes rotllanes una mica més igualitàries entre homes i dones, i després altres rotllanes, amb més homes que dones, de classe més humil, amb barretines i boines! Però és veritat també que a mesura que avancen els anys la sardana és cada cop més mixta, i és més oberta a rebre a tothom per formar part de la mateixa rotllana.

Una altra cosa que cal destacar és que, en aquella *Historia del Ampurdán* del 1883, en cap moment es fa menció ni de tradició, ni de costums, ni de valor perquè vingui d'antic, però en canvi sí que hi ha un moment d'una certa significació i és quan diu: "La sardana es nuestro baile nacional, saludádle!" Aquí sí que ja es parla de "nació" i per tant s'estan posant les bases donant-li un enfocament diferent, patriòtic, i que serà el que acabarà convertint-la en dansa de tots. En dansa d'un país!

I així, a grans trets, de mica en mica, la sardana anirà agafant una altra volada i serà ben rebuda a la capital, allà on Josep Pla tenia tanta recança que arribés però que en el fons sabia que això li assegurava el futur. Havia començat a sortir tímidament, fent viatges d'anada i tornada a la capital i a altres indrets fora de l'Empordà, i a poc a poc s'hi anirà quedant per acabar instal·lant-s'hi definitivament.

La sardana havia marxat tota sola per donar-se a conèixer, però també havia estat reclamada per una part d'empordanesos que vivien a Barcelona. Aquests són els que, en certa manera, van ajudar a exportar-la i van fer que es convertís, a la capital, en un ball de moda més. Un ball de diumenge i de festa, com ho era aquí, a Figueres.

Això per un costat. I per l'altre?

Doncs el naixement de la nova consciència nacional i cultural, amb voluntat d'oferir música nostra, genuïna, enfront de les foranies, com la música italiana, la sarsuela..., això va fer que el catalanisme aprofités el ball empordanès, fortament arrelat a la nostra terra, a la nostra cultura, per convertir-lo en un símbol de tot el país. El 1871, un diari de Barcelona ja parlava de les sardanes com "un patrimoni propi dels catalans".

I nosaltres, els figuerencs i les figuerenques, ens n'hem de sentir orgullosos. Orgullosos d'haver bressolat la sardana quan va néixer i de sentir-nos la CIUTAT MARE d'aquesta dansa. I aquest sentiment no ens el podrà treure ningú, perquè ens pertoca per dret propi. (tot i que em sembla just fer-lo extensiu a tot l'Empordà).

La nostra ciutat ha d'estar satisfeta d'haver-la vist néixer, créixer i que s'hagi fet gran aquí, que hagi aixecat el vol i que ara tot el país se la senti seva. Com tots els pares i mares ens sentim honorats que els nostres fills es facin grans i aixequin el vol, però sabem que són nostres i som nosaltres els que els vam nodrir, formar, orientar i ajudar a fer-se grans i a fer-se estimar i respectar.

I el que no hem d'oblidar tampoc és que si Figueres és la mare de la sardana, és perquè Pep Ventura, juntament amb altres músics, en va assumir la paternitat. Ventura va néixer ara fa 200 anys, i va ser ell qui va fer un gir a aquell ball de moda. Ho va fer creant la sardana moderna, modificant els instruments de la cobla, fent-ne desaparèixer alguns i afegint-ne d'altres i escrivint música de tota mena. De fet, va escriure durant uns quants anys, i llargs, la banda sonora de la nostra ciutat i de tot l'Empordà. Ventura escrivia de tot, repertoris de tota mena, música sacra, instrumental, de ball, tota la que us podeu imaginar i per a totes les ocasions i dates assenyalades. Després donava a conèixer les seves composicions per les festes majors dels poblets de l'Empordà i, anés on anés, sempre era rebut amb els braços oberts, perquè, a més, era un gran intèrpret.

La sardana, com us explicava fa una estona, es va allargar per inserir-hi àries, fragments i cançons de moda, i Ventura va ser, sense cap mena de dubte, el músic que més va tenir a veure en tot aquest procés de canvi i renovació. Sens dubte, el més important dels compositors que van ajudar a fer el tomb a la nostra dansa i, a més, mai es va moure de Figueres i tota la inspiració, per tant, la va trobar aquí. Tal com deia Pella i Forgas, l'autor de "*La Historia de l'Ampurdan*": "Pep Ventura tenia el que es deia el gust de la terra". I podríem afegir que és el gust que tenen les nostres sardanes!

I parlant d'autors i figuerencs, també n'hem de citar un altre, nascut el mateix any que Pep Ventura, Abdó Mundi. Ell va néixer a Figueres però en canvi, de jovenet va marxar a Barcelona. Tocava a l'Orquestra del Liceu i, atret per la música que sentia des del fossar de l'orquestra, també va compondre les primeres sardanes llargues basades en àries d'òperes.

Per tant, abans d'ells i després d'ells, la sardana havia tingut, va tenir i té avui una llarga llista de noms de figuerencs i figuerenques que han ajudat a enaltir-la. I, més que això, avui podem ser aquí, orgullosos, per celebrar aquesta gran festa.

M'havia preparat uns quants noms, però em temo que em deixaré a tants músics, tants intèrprets, tantes persones que han fet i fan, que ni goso posar-m'hi, però serveixin aquests com a petitíssima mostra...

Benet Ventura, Antoni Juncà, Miquel Pardàs, Ramon i Francesc Basil, Enric Sans, Carles i Florenci Mauné, Agapit Torrent. I de vius, imagineu-vos-ho, no voldria citar a ningú per no deixar fora de la llista gent que el meu desconeixement, em faria obviar i segur que després avergonyir.

Però no vull deixar de tenir un record per a tots els músics anònims, de cobla, per als balladors i balladores que van omplir i omplen les places, per als que ensenyeu a ballar, per als compositors, per als historiadors, per als que esteu en l'anonimat tirant endavant tot aquest món sardanístic inabastable, per a tots el que esteu en l'anonimat fent possible la festa d'avui..., i per a tots els que

estimen *la dansa més bella de totes les que es fan i es desfan* i per als que se'ls remou l'ànima quan senten només els primers compassos d'una sardana!

Aquest és el poder de la música, que ens connecta directament a les emocions i cada melodia pot esdevenir un sentiment, amb tanta força que ens pot fer sentir qui som i d'on venim. I la música, la sardana, transmet història, rememora emocions, i a més, ens connecta com a poble.

Cadascú de nosaltres tenim lligams diferents amb les sardanes, però el denominador comú, el que ens fa vibrar, és aquest sentiment de pàtria, de terra i d'homes i dones que volem el mateix per al nostre país.

La sardana fa anys que va aixecar el vol, sense lligams. Ara ens toca volar alt i lliurement, a nosaltres, com a país.

Més que mai, hem d'estar tots units. No construirem res si no unim les mans i ballem a l'uníson. Aquest any, figuerencs i figuerenques, tenim una bona oportunitat. No la malbaratem. Sortim al carrer, omplim les places de la nostra vila i sentim-nos orgullosos, tots junts, d'aquell ball que ja s'ha fet gran.

Si, "pregonar", "fer el pregó", vol dir "anunciar", "fer una crida", i acceptar aquest impagable honor que m'heu concedit de proclamar la nostra ciutat, Figueres, capital de la sardana, com a figuerenca, orgullosa de la meva, de la nostra terra, pregono, us dic ...VISCA LA SARDANA I VISCA LA CIUTAT QUE LA VA PARIR. I aquest any, que n'ha esdevingut la capital, ENCARA MÉS.

Moltes gràcies,

Victòria Palma i Barbany

Figueres, 11 de març de 2017